1. די גרינע עפּעלעך פֿון גן־עדן

כ׳וואָלט דעם טויער דערקענט צווישן אַלע שערי־ירושלים.

אַ פּשוטער הויפּטויער פֿון גראָבע ברעטער, וואָס די צײַט האָט זיי אָפּגעהובליעוועט, מיט פֿיר געקאָוועטע פּאַסן פֿאַרפֿעסטיקט, אויף צוויי האַלבטירן זיך פֿאַרשפּאַרט און אויף גרויסע אײַזערנע זאַוויסיעס אויפֿגעהאַנגען צווישן הויכע קאַלכשטיינערנע צוימען.

פונקט אַזאַ טויער האָב איך פֿריִער געזען נאָר אין חלום. ער פֿלעגט זיך פּלוצעם באַווײַזן אין אַ ציכטיקער בלויקייט בלויז אויף אַ רגע, אָדער דורכשווימען פֿאַר מײַנע אויגן איבער אַ גרויס וואַסער, ווי נאָך אַ מבול צווישן פֿיל אַנדערע זאַכן: שטיקער מעבל, צעבראָכענע וויגעלעך, שמאַטעס, מיסט און באַלד פֿאַרשווינדן ווערן ערגעץ אין אַנדערע מײַנע וויזיעס, כּדי אין אַ צײַט אַרום ווידער דערמאָנען אין זיך.

אַ חלום, געוויינטלעך, פֿאַרגעסט זיך באַלד נאָכן אויפֿכאַפּן זיך. אַ חלום איז דאָך ניט מער ווי אַ חלום. די בילדער אָבער מיטן טויער, מעגלעך דעריבער, וואָס זיי פֿלעגן זיך איבערחזרן אין משך פֿון יאָרן, האָבן זיך אײַנגעקריצט אין מײַן זכּרון און זיך פֿאַרוואַנדלט אין אַזאַ ממשותדיקער זאַך, ווי למשל, דער עפּלבוים, וואַס איז געוואַקסן בײַם שכן אין סאָד, פֿון וועלכן כ׳בין איין מאָל אַראָפּגעפֿאַלן בשעתן רײַסן בגנבֿה גרינע עפּעלעך און זיך צעבראָכן די לינקע האַנט. אָדער די פֿאַרלאָזטע קערניצע אין הויף בײַם אַלטן פּאַסטעך, מאָש וואַסילע. ער האָט געוווינט איינער אַליין אין אַ

האַלב חרובֿ־געוואָרענעם שטיבל הינטער דער שטאָט, ניט ווײַט פֿון דער טאָלאָקע. עס פֿלעגן וועגן אים אַרומגיין אין שטאָט כּלערליי משונהדיקע מעשׂיות. בײַ נאַכט, האָט מען דערציילט, קריכן פֿון דער פֿאַרלאָזטער קערניצע אַרויס שדים און הוליעווען צוזאַמען מיטן באַלעבאָס ביז קאַיאָר. די באָבעס און מאַמעס האָבן געשרעקט די קליינע קינדער זייערע: „וועסט נישט פֿאָלגן, וועל איך דיך איבערלאָזן אויף אַ נאַכט בײַם אַלטן פֿאַסטעך...“. ווי פֿיל אַנדערע זאַכן, וואָס טשעפּען זיך צו עלעהיי די צווײַגלעך פֿונעם זכּרון־בוים און ווען־ניט־ווען גיבן זיי אַ בלי אויף אַ ווײַלע, דערמאָנען אין די פֿאַרגאַנגענע טעג און יאָרן.

דאָס זעלבע איז געשען מיט דעם טויער פֿון מײַן חלום. אין אַ טאָג האָב איך אים פּלוצעם דערזען אין ירושלים, אויף דער יפֿו־גאַס. שוין אַ לענגערע צײַט, אַז ער איז אַוועק פֿון מײַנע חלומות. כ'האָב גאָר אין גאַנצן פֿאַרגעסן אין אים, זײַענדיק פֿאַרטאָן אין מײַנע צוגרייטונגען עולה זײַן קיין ישׂראל. די איבערטראַכטענישן און איבערלעבענישן, וואָס זײַנען דערמיט פֿאַרבונדן, האָבן מיך בכלל געלאָזט אָן שלאָף; אָדער פֿאַרקערט, מיט אַ מאָל אַ וואַלגער געטאָן מיך ערגעץ אין אַ ווינקל פֿון דער פּוסט־געוואָרענער דירה און דער איינציקער געדאַנק, וואָס פֿלעגט אַ בליץ טאָן, איז געווען: אײַנשלאָפֿן אַזוי, אין וואָס כ'בין אָנגעטאָן, און זיך אויפֿכאַפּן שוין דאָרט — כ'ווייס ניט ווו, כ'ווייס ניט ווען — נאָר דאָרט, און ממשיך זײַן דאָס לעבן.

כ'האָב אים דערזען פֿון דער ווײַטנס, פֿון דער אַנדערער זײַט גאַס. כ'בין געלאָפֿן אַ באַזאָרגטער שוין מיט די היגע איבערטראַכטענישן און איבערלעבענישן, מיט אָט די שטענדיקע באַגלייטערס פֿון אונדזער קיום. כ'האָב פֿאַרהאַלטן דעם גאַנג, נאָר אויף די פּאָר קורצע ווײַלעס, וואָס זײַנען גענוג געווען, כּדי אַן אומבאַגרײַפֿלעכער נערוו אָדער אימפּולס, אָדער שטראַל — רופֿט עס אָן ווי איר ווילט — זאָל זיך צורירן מיטן שפּיזיקן שפּיץ צו דעם אײַנגעדרעמלטן צווײַגעלע פֿון מײַן זכּרון־בוים און אויפֿוועקן דערמאָנונגען.

„דער טויער... מײַן אויסגעחלומטער טויער“, — האָב איך באַלד באַקומען אַן ענטפֿער. כ'בין שוין גרייט געווען זיך אַ וואָרף טאָן צו דער

אַנדערער זײַט גאַס, דאָס ניכטערע אָבער, דאָס זאַכלעכע האָט מיך אָפּגעשטעלט: דאָ טאָר מען ניט אַריבערגיין דעם וועג!.. וועט זײַן מיט אַ פּופֿציק־זעכציק מעטער ווײַטער, בײַם אַריבערגאַנג.

ווי ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז פּופֿציק מעטער זייער אַ גרויסער מהלך, כּדי געפֿינען כּוח אומקערן זיך אין עבֿר, און זייער אַ לאַנגער וועג, כּדי שוין אין אַ פּאָר שפּאַן אַרום זיך אַליין אײַנרעדן, אַז די איצטיקע ענינים, וואָס טרײַבן מיך אונטער, זײַנען וויכטיקער און קאָנען בשום־אופֿן ניט וואַרטן.

צוריק גערעדט, וואָס איז אַזוינס געשען? דערזען אויף דער וואָר אַ זאַך פֿון אַ חלום? אין ארץ־ישׂראל איז מען שוין געוווינט צו אויסטערלישע זאַכן. אַפֿילו צו נסים. דאַכט זיך, נאָר אין ישׂראל קאָן מען זיך טרעפֿן מיט אַ מענטשן, מיט וועלכן מ'האָט זיך צעשיידט מיט צענדליקער יאָר צוריק; באַגלייט און געזעגנט זיך מיט אים, ווי ער וואָלט אַוועקגעפֿאָרן אויף אַן אַנדער פּלאַנעטע, אויף אייביק. און פּלוצעם, נאַט אײַך — אַ באַגעגעניש. מע זעט זיך ווידער. מ'איז ווידער אויף איין וועלט.

נאָך מער: מע באַגעגנט דאָ מענטשן, וואָס זײַנען אין גאַנצן ניט פֿון דײַן לעבן, נאָר פֿון דײַן זיידנס לעבן, פֿון זײַנע זכרונות, וואָס זײַנען צו דיר איבערגעגאַנגען בירושה, זיך איבערגעטראָגן מיטן ווינט פֿון דורות, ווי אַ שטויבעלע טראָגט זיך איבער פֿון איין בוים צו אַן אַנדערן. זיי קומען, אָט די באַגעגענישן, אין איינעם מיט אַלע פּרטים, וואָס זײַנען געקניפּט און געבונדן מיט דער פֿאַרגאַנגענהייט, אַקוראַט דו וואָלסט זיך אין איר ווידער אײַנגעטונקען. „ס'איז גוט, וואָס דאָס איז געשען... ס'איז ווידער מיט דיר“, — טרייסט דאָס האַרץ. און דו גייסט זיך ווײַטער דײַן וועג.

דער טויער פֿון יפֿו־גאַס נומ'... — פּונקט דאָרט שטייט ער, — האָט מיר שוין ניט געגעבן קיין רו, און אפֿשר פֿאַרקערט, האָב איך אים ניט געלאָזט רוען. פֿאָרנדיק מיטן אויטאָבוס דורך דער יפֿו־גאַס, האָב איך אים געזוכט מיט די אויגן; דורכגייענדיק פֿאַרבײַ, געבליבן לעבן אים שטיין אַ ווײַלע, צוגערירט זיך מיט די דלאָניעס צו זײַן אויבערפֿלאַך, ווי געוואָלט זיך איבערצײַגן, אַז דער טויער איז באמת דאָ, אַז ס'איז ניט קיין אויסדאַכטעניש

און אײַנגעזאַפּט אין זיך דורך דער הויט פֿון מײַנע פֿינגער זײַן ממשותדיקע וואַרעמקייט. תּמיד פֿלעג איך עס טאָן ווי צופֿעליק, ווי ניט אים מיין איך, אַז די דורכגייערס זאָלן מיך חלילה ניט חושד זײַן אין עפּעס ניט קיין גוטס. ס'האָט דאָך פֿון דער זײַט געזאָלט אויסזען זייער מאָדנע.

ווי כ'האָב שוין געזאָגט, איז דער דאָזיקער טויער געווען אַ פּשוטער הויפֿטויער, דורך וועלכן מע קאָן, פֿאַרשטייט זיך, טרעפֿן אין הויף. און ס'האָבן זיך טאַקע געהערט פֿון יענער זײַט קינדערשע קולות; זיי האָבן זיך דורכגעריסן דורך דעם רעש און זשום פֿון דער גאַס. כ'האָב די קלאַנגען פֿון יענער זײַט טויער אויפֿגעכאַפּט, זיך אײַנגעהערט אין זיי, געפּרוּווט עפּעס פֿאַרשטיין פֿון די שטיקער רייד און ווערטער, ווי כ'וואָלט געקאָנט פֿון זיי צונויפֿשטעלן אַ מעשׂה, וועלכע וואָלט דערציילט וועגן מײַן אייגענעם הויף, וווּ כ'בין אויפֿגעוואַקסן און געקענט דאָרט יעדעס ווינקעלע.

געוויס, האָט מײַן נײַגער מיך ניט איין מאָל געצוווּנגען אַ שטופּ טאָן דעם טויער און אַרײַנגיין אין הויף אַנטקעגן די רייצנדיקע קלאַנגען, אָבער איין קליייניקייט: דער גרויסער פֿאַרזשאַווערטער שלאָס, וואָס האָט פֿאַרשלאָסן די צוויי האַלבטירן. האָב איך געזוכט אַ שפּאַרונקעלע, כּדי אַרײַנצוקוקן אַהין כאָטש מיט איין אויג. די גראָבע ברעטער זײַנען אָבער געווען אַזוי פֿעסט צוגעפּאַסט אַ ברעט צו אַ ברעט, אַז כ'האָב דעם געדאַנק אויך אָפּגעוואָרפֿן. דערצו איז ער אונטן געווען פֿאַרוואַקסן מיט גראָז. אַ קיצור, ס'איז מיר קלאָר געוואָרן, אַז די שוועל פֿון דעם טויער האָט מען שוין יאָרן לאַנג ניט איבערגעטראָטן, מעגלעך אַפֿילו הונדערטער יאָר, ס'איז דאָך ירושלים. אויך דער שליסל פֿון דעם שלאָס וואַלגערט זיך מסתּמא ערגעץ אין שטויב פֿון דער שטאָט־געשיכטע.

יאָ, דער וועג אין הויף אַרײַן איז פֿאַר מיר געווען פֿאַרשפּאַרט. צוריק גערעדט, וואָס האָב איך דאָרט, אין דעם פֿרעמדן הויף, געקאָנט טרעפֿן? פֿון פֿרעמדע קלאַנגען וועל איך מײַן אייגענע געשיכטע ניט אָנשרײַבן. אַן אַנדער זאַך דער טויער אַליין — כ'האָב אים אויסגעחלומט, ער דערמאָנט מיר אין מײַנע קינדער־יאָרן, אין יענע ערטער און מענטשן, וואָס זײַנען אײַנגעוואָרצלט געוואָרן אין מײַן זכּרון און האַרץ. מעגלעך דעריבער האָט מיך אַזוי געצויגן צו אים, ווי צו אַ זאַך פֿון יענעם לעבן, אויב מע קאָן בכלל

צעטיילן דאָס מענטשלעכע לעבן אויף טעג, יאָרן, תּקופֿות, ווי מע טוט עס אָפֿט אין די לערנביכער.

כ'האָב זיך געניייטיקט אין די באַגעגענישן מיט מײַן טויער, אפֿשר נאָך מער ווי אין די באַגעגענישן מיט מײַנע אַלטע פֿרײַנד. זיי האָבן שוין געהייסן דאָ "ותיקים", געהאַט אויף אַלע מײַנע פֿראַגעס אַ פֿאַרטיקן ענטפֿער; זיי האָבן שוין לאַנג פֿאַרגעסן די ווייטיקלעכע וויזיעס פֿון יענעם לעבן און געזען גאָר אַנדערע, היגע חלומות, מעגלעך אַפֿילו אויף עבֿרית.

מיט מײַן טויער האָב איך זיך געקאָנט טיילן מיט וואָס איך וויל און אויף דער שפּראַך, וועלכע איז מיר טײַער און ליב. דאָס הייסט אַוודאי ניט, אַז כ'בין געשטאַנען אַנטקעגן אים, ווי אַ גוטער ייִד אַנטקעגן כּותל־מערבֿי, אָבער יעדעס מאָל, נאָכן צורירן זיך צו אים מיט די דלאָניעס, פֿלעג איך פֿילן ווי עס ווערט מיר גרינגער אויפֿן האַרצן, גלײַך ווי ער וואָלט אַרויסגעצויגן פֿון מיר דאָס טאָג־טעגלעכע האַוועניש.

אין יענעם טאָג האָט די זון געבראָטן פֿון אין דער פֿרי אָן. די שטאָט האָט זיך געבאַקן אונטער אירע שטראַלן, ווי אַ שבתדיקער קוגל אין אויוון. אויב ס'איז עמעצן באַשערט משוגע צו ווערן פֿון היץ, איז נאָר אין אַזאַ טאָג.

אויף בן־יהודה־גאַס האָט מיך געבראַכט צו פֿירן די באַגעגעניש מיט מײַן אַלטן פֿרײַנד שמוליק פֿײַנמאַן. ער וווינט אין אַמעריקע, דעריבער האָבן מיר זיך שוין ניט געזען בערך צוואַנציק יאָר. אויך געזעגנט זיך מיט אים ווי מיט אַ סך אַנדערע מײַנע פֿרײַנד אויף שטענדיק און בלויז פֿון צײַט צו צײַט זיך איבערגעשריבן. דעם לעצטן בריוו האָב איך אים געשיקט שוין פֿון ירושלים. און אָט נעכטן קלינגט מיר שמוליק פֿון תּל־אָבֿיבֿ, ער איז געקומען קיין ישׂראל אויף אַ באַזוך און מאָרגן וועט ער זײַן אין ירושלים. ווען די זון לאָזט זיך אַפֿילו אַראָפּ אויף בן־יהודה, וואָלט איך סײַ ווי סײַ געקומען צו דער באַגעגעניש.

געוויינטלעך איז דאָ לעבעדיק. די ירושלימער האָבן ליב דאָס שפּאַציר־ווינקעלע: מע זיצט אַ ביסל בײַ אַ טישל, אַרויסגעשטעלט גלײַך אויף דער ברוקירטער גאַס, מע פֿאַרגינט זיך אַ טעסעלע קאַווע מיט אַ געשמאַק

שטיקל שטרודל, מע פֿלעבט אַ מעשׂה. אויך די טוריסטן מײַדן עס ניט אויס...

צו דער באַגעגעניש בין איך געקומען מיט אַ צוואַנציק מינוט פֿריִער. אויסגעזוכט אַ שטיקל שאָטן אונטערן בוים לעבן דער קאַפֿע "עטרה", ווו מיר האָבן אָפּגערעדט זיך טרעפֿן, האָב איך זיך אָנגעשפּאַרט אינעם שטאַם מיט אַן אַקסל און אַרויסגעשלעפּט פֿונעם טאַש אַ פֿלעשל וואַסער, פֿאַרכאַפּט מיט זיך פֿון דער היים. אין אַזאַ היץ, זאָגן די ישׂראלער, מוז מען טרינקען.

אַ סך בעלנים אויף צו שפּאַצירן אין דעם טאָג איז ניט געווען. זײַנען די טישלעך עלנט געשטאַנען אונטער די גרויסע זונשירעמס, אַרויסגעקוקט אויף בעסערע צײַטן. באַזונדערס רחמנותדיק האָט הײַנט אויסגעזען די פּרווי אין דער שטרויענער הוט. ווי יעדן טאָג, איז זי הײַנט אויך געזעסן אויף אַ קליין בענקעלע אַנטקעגן דעם קלייטל מיט סוווענירן, שוין אַליין פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ לעבעדיקן סוווועניר, וואָס דער גורל האָט פֿאַרוואָרפֿן אַהער, אויף בן־יהודה, פֿון דער ווײַטער קאַלטער מדינה, וועלכע האָט נאָך נעכטן געהייסן "ראַטן־פֿאַרבאַנד".

"ווו נעמט מען אַ ביסעלע מזל? ווו נעמט מען אַ ביסעלע גליק?.." — האָט געזונגען די אַלטיטשקע, צוקלאַפּנדיק זיך צום טאַקט מיט אַ צאַצקע־טאַמבורין. אינעם קאַרטאָן־פּושקעלע לעבן אירע פֿיס האָבן געפֿינקלט אויף דער זון עטלעכע מטבעות...

ניין, באמת, פֿון דער היץ וועל איך הײַנט משוגע ווערן. אָבער פֿריִער מוז איך זיך זען מיט שמוליקן. שמוליקן, גערעדט אָן גוזמא, קען איך זינט כ׳געדענק זיך. מיר זײַנען בײדע פֿון איין יאָר, אויפֿגעוואַקסן אויף איין גאַס, זיך געלערנט אין איין שול און אין איין קלאַס. נאָכן פֿאַרענדיקן די שול זײַנען מיר זיך צעפֿאָרן אין פֿאַרשיידענע שטעט זיך לערנען ווײַטער, אָבער אָפֿט זיך איבערגעשריבן און אָן געדולד אַרויסגעקוקט אויף די קאַניקולן, כּדי ווידער אין איינעם פֿאַרברענגען די צײַט. וועגן דעם, אַז שמוליק האָט אַ מומע אין אַמעריקע האָב איך זיך דערוווּסט צופֿעליק. דאַכט זיך, אין פֿינפֿטן אָדער אין זעקסטן קלאַס האָט שמוליק בעת דער הפֿסקה מיך אַוועקגעפֿירט אין אַ זײַט, אַרויסגעשלעפּט עפּעס פֿון דער קעשענע און,

אומקוקנדיק זיך צי קיינער זעט אונדז חלילה ניט, אַרײַנגעשטופּט מיר דעם "עפּעס" אין דער הויזן־קעשענע.

— וואָס איז דאָס, שמוליק? — האָב איך אים שטיל אַ פֿרעג געטאָן. כ׳האָב באַלד פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס "עפּעס" איז פֿאַרבונדן מיט אַ סוד.

— אַ קײַגומקע... — האָט ער מיר אַ שעפּטשע געטאָן אין אויער.

— אַ קײַ...

— שאַ! שרײַ ניט! — האָט ער מיך איבערגעריסן, — זאָלסט עס קיינעם ניט ווײַזן!...

אַ קלייניקייט, אַ קײַגומקע — דאָס איז דאָך געווען אַ חריפֿות צווישן אַלע חריפֿותלעך. ווער האָט דעמלט פֿון די חבֿרה געקאָנט זיך באַרימען מיט אַזאַ זאַך. עס קומט דאָך אַרויס פֿון אַמעריקע. קיין גוטע זאַכן קאָנען פֿון אַמעריקע ניט אַרויסקומען — אַזוי האָט מען אונדז געלערנט אין שול.

— ווי קומט עס צו דיר? — האָב איך אים געפֿרעגט. מיט די פֿינגער האָב איך שוין אָנגעטאַפּט אין מײַן קעשענע דאָס פֿלאַכע פֿירעקיקע פּאַסיקל, ווי דאָס וואָלט געווען גאַנץ אַמעריקע.

— ניט איצט. נאָך דער שול...

נאָך דער שול, אויפֿן וועג אַהיים, האָט מיר מײַן פֿרײַנד דערציילט, אַז זיי האָבן באַקומען אַ פּאָסטפּעקל פֿון אַמעריקע. לאָזט זיך אויס, אַז זײַן מאַמע האָט אין אַמעריקע אַן אייגענע שוועסטער. מער האָט ער מיר גאָרנישט ניט געזאָגט, מעגלעך, ווײַל שמוליק האָט אַליין וועגן זײַן אַמעריקאַנער מומע דערוווּסט זיך נאָר נאָכן באַקומען דאָס פּעקל. אָבער איידער ער האָט מיר אַנטפּלעקט דעם גרויסן סוד זײַנעם, האָב איך זיך געמוזט שווערן "אויף ערד, פֿײַער, און וואַסער", אַז כ׳וועל דעם סוד קיינעם אין דער וועלט ניט דערציילן...

"אוי, ווו נעמט מען צוריק די יאָרן..." — האָט אויסגעזונגען די אַלטיטשקע אין דער שטרויענער הוט; זי האָט אַוודאי ניט געקאָנט וויסן ווי פּינקטלעך זי האָט מיט איר ליד געטראָפֿן...

כ׳האָב אַ קוק געטאָן אויפֿן זייגער. די צײַט איז ווי שטיין געבליבן. האָב איך ווידער אַרויסגעשלעפּט פֿון מײַן טאַש דאָס פֿלעשעלע מיט וואַסער, וואָס איז שוין וואַרעם געוואָרן און באַקומען אַ פּריקרע טעם. דאָס שטיקל

שאָטן אונטערן בוים האָט ווינציק וואָס געהאָלפֿן. כ׳האָב געפּילט, אַז אָט־אָט וועל איך חלשן...

און פּלוצעם האָט זיך באַוויזן דאָס מיידעלע. אָנגעטאָן אין אַ גרין געשפּרענקלט קליידעלע, האָט זי זיך געטראָגן אַראָפּ איבער דער שטיינערנער בן־יהודה. וואָס זאָג איך "געטראָגן זיך" — צוגעטאַנצט אָט אויף איין פֿיסל, אָט אויף דעם צווייטן פֿיסל, אַז דאָס קורצע קליידעלע אירס האָט מיט יעדן אונטערשפּרונג זיך פֿאַרריסן און באַוויזן אויף אַ רגע די ווײַסע גאַטקעלעך אירע.

צווישן די צעמאָרעטע דורכגייערס, וואָס האָבן זיך פֿויל באַוועגט, האָט דאָס מיידעלע דערמאָנט אַ גרין גראָז־שנײַדערל. כ׳האָב דערפֿילט אויף מײַן פּנים אַ קילן גלעט פֿון אַ דערמינטערנדיק ווינטל. זי איז צוגעשפּרונגען צו מיר און מיט אַ ווונק געגעבן צו פֿאַרשטיין, כ׳זאָל איר נאָכשפּרינגען.

דער כּישוף פֿון דעם ווונק איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז כ׳האָב אַלץ פֿאַרגעסן. כ׳האָב געזען פֿאַר זיך נאָר דאָס געלע קעפּל האָר, קורץ אונטערגעשוירן, וואָס האָט מיך גערופֿן נאָך זיך אַראָפּ צום אַנדערן עק בן יהודה־גאַס.

דאָס מיידעלע האָט זיך אַפֿילו ניט אומגעקוקט, גלײַך זי וואָלט געוווּסט, אַז איך גיי איר נאָך. בלויז איין מאָל, איידער זי האָט פֿאַרקערעוועט אויף יפֿו־גאַס, האָט זי אויסגעדרייט צו מיר דעם קאָפּ און זיך קאָקעטיש צעלאַכט...

אַ דיקע פֿרוי האָט מיר פֿאַרשטעלט דעם וועג, ווי געוואָלט דאָס מיידעלע אויסבאַהאַלטן הינטער איר ברייטער פֿיגור. כ׳האָב זיך אַ וואָרף געטאָן אין איין זײַט, אין אַן אַנדער זײַט. די פֿרוי האָט מאָדנע אַ קוק געטאָן אויף מיר, ווי איינער רעדט, ביסט מיט אַלעמען? — און זיך געגאַנגען ווײַטער. כ׳בין אַרויס אויף יפֿו. דאָס מיידעלע האָב איך שוין ניט געזען. כ׳האָב געפֿרעגט עטלעכע דורכגייערס, צי האָבן זיי ניט באַגעגנט אַ געל מיידעלע פֿון אַ יאָר פֿינף־זעקס? אומזיסט, מײַן פֿריילעך גראָז־שנײַדערל מיטן גאָלדענעם קעפּל איז נעלם געוואָרן.

אַ פֿאַרלוירענער, בין איך געבליבן שטיין בײַ מײַן טויער — די פֿיס האָבן מיך געבראַכט צו אים. כ׳האָב דערפֿילט ווי עפּעס האָט געפּלאַצט אין מיר — אַ ביטערער פֿאַרדראָס אויף זיך אַליין פֿאַר דעם ניט קאָנען זיך אַרויסרײַסן פֿונעם תּחום־העבֿר, פֿאַר מײַנע אומגעלומפּערטע טריט זיך אײַנאָרדענען דאָ, פֿאַר די נאַרישע פֿאַנטאַזיעס, וואָס פֿאַרפֿירן מיך דער רוח ווייסט וווּהין... מײַן כּעס און מײַן אומבאַהאָלפֿנקייט האָב איך אויסגעלאָזט צום טויער. כ׳האָב אים אַ שטופּ געטאָן, ווי געוואָלט זיך אָפּשטויסן פֿון אים, כּדי אַנטלויפֿן פֿון דער גאַס, שטאָט, וועלט. פּאַמעלעך, מיט אַ פֿאַר־זשאַווערטן סקריפּ האָבן די צוויי האַלבטירן זיך אויפֿגעמאַכט. כ׳האָב געדאַרפֿט נאָר אַריבערטרעטן די שוועל, אַ פֿאַרוואַקסענע מיט ווילדגראָז פֿון צײַט.

כ׳בין ווידער אין מײַן הויף. אָט שטייט דער הילצערנער מאַגאַזאָן. דאָרט, אַקוראַט צונויפֿגעלייגט, טריקענען זיך שײַטלעך האָלץ. אויף אַ לאַנגן צוואָק הענגט די גרויסע מעשענע פּאַן, אין וועלכער די מאַמע פּרעגלט פּאָווידלע פֿון פֿלוימען, וואָס סטײַעט ביז סוף ווינטער; דאָס פֿאַרשטויבטע וויגעלע מײַנס קוקט אַרויס פֿון אַ ווינקל און וואַרט אויף מײַן נאָך ניט־געבוירן שוועסטערל; די הילצערנע מולטער, וווּ די באָבע פֿאַרקנייט דאָס טייג אויף צו באַקן ברויט, אַלטע שמאַטעס, וואָס ס׳איז "אַן עבֿירה זיי אַרויסוואַרפֿן"... אַרום דעם מאַגאַזאָן פּאָרפּלען זיך אין דער ערד עטלעכע הינער. דאָס גרעט טריקנט זיך אויף דעם לאַנגן שטריק, צוגעבונדן צו צוויי סלופּן. אין מיטן איז דער שטריק אונטערגעשפּאַרט מיט אַ לאַנג לאַסטל, דאָס גרעט זאָל זיך ניט וואַלגערן איבער דער ערד. און אָט איז דער הויכער ברייטער קאַסטן, וואָס דער טאַטע האָט אים אַליין געמאַכט. דער דאָזיקער קאַסטן איז ענלעך צו אַ שטיבעלע אָן פֿענצטער, נאָר מיט אַ קליין פֿירעקיק טירל, וואָס עפֿנט זיך פֿון אויבן, אַזוי אַז טרעפֿן אַהין קאָן מען נאָר דורכן דעכל. דער זיידע האָט דעם קאַסטן אָנגערופֿן "תּבֿה". אין גיכן וועט דער קאַסטן זײַן פֿול מיט קוילן, דערווײַל אָבער שטייט ער אַ ליידיקער. דער טאַטע האָט אים ערשט געמאַכט און דער גאַנצער הויף שמעקט מיט פֿרישע סטרושקעס.

עמעצער האָט מיך אַ רוף געטאָן בײַם נאָמען. דאָס טירל פֿונעם קאַסטן

האָט זיך אויפֿגעדעקט און פֿון אינעווייניק האָט זיך באַוויזן דאָס געלע קעפּל פֿון דעם פֿאַרפֿאַלענעם מיידעלע.

— וואָס זשע שטייסטו דאָרט? — האָט דאָס מיידעלע זיך אָנגערופֿן מיט אַ טענה. — קום אַרײַן אין שטיבעלע...

כ׳האָב זיך שוין מער ניט געחידושט. די שפּיל האָט מיך פֿאַרכאַפּט. זי האָט זיך אָנגעהויבן אין אַ ווײַטן זומער, ווען כ׳בין אַלט געווען זעקס יאָר.

— האָסט געבראַכט די עפּלעך? — האָט געפֿרעגט דאָס מיידעלע ווי נאָר כ׳בין אַרײַנגעקראָכן אין קאַסטן.

כ׳האָב אַ הייב געטאָן די אַקסלען און געגעבן איר מײַן טאַש.

זי האָט אים פֿלינק אויפֿגעמאַכט, אַרײַנגעשטופּט אַהין דאָס נעזל אירס און אַ צופֿרידענע, ווי אַן עכטע באַלעבאָסטע, אַ זאָג געטאָן:

— אוי, זײַנען זיי געשמאַק, נאַ, פֿאַרזוך...

זי האָט מיר דערלאַנגט אַ גרין עפּעלע, אַ פּאַפּיראָווקע. פּונקט דער סאָרט עפּעלעך האָט געוואַקסן בײַ אונדזער שכן אין גאָרטן, און איך בין געווען אויף זיי אַ גרויסער בעלן. זי האָט עס מיר צוגעטראָגן צום מויל און כ׳האָב אָפּגעביסן אַ שטיקל, גלײַך פֿון אירע הענט. מעגלעך, אַזוי איז חוה מכבד געווען אָדמען מיט דער פּרי פֿונעם עץ־הדעת.

אַ זיס־זויערלעכער טעם איז מיר פֿאַרבליבן אויף די ליפּן.

— בעלע? — האָב איך שטיל אַרויסגעבראַכט איר נאָמען.

— זי האָט חנעוודיק אַ טרייסל געטאָן מיטן קעפּל.

— וואָס איז מיט דיר? האָסט געזאָגט, אַז דו גייסט נאָר אָנרײַסן עפּעלעך, און ביסט פֿאַרפֿאַלן געוואָרן.

— אמת... — האָב איך זיך פֿאַרענטפֿערט — ביסט גערעכט...

כ׳האָב שוין אויף קיין טראָפּן ניט געצווייפֿלט, אַז דאָס געלע מיידעלע פֿון דער יפֿה־גאַס איז בעלע יאַנקל דעם קאָוועלס. זיי האָבן געוווינט ניט ווײַט פֿון אונדז. אויך דעם פֿעטער יאַנקלס קוזניע איז געשטאַנען גלײַך אין זייער הויף, און כ׳האָב ליב געהאַט זיך אַרײַנצוכאַפּן צו אים אין דער קוזניע, שטיין בײַ דער זײַט און קוקן ווי ער פֿאָרעט זיך בײַם אויוון אינעם בערגל צעגליטע קוילן. די קלינגערײַ פֿון זײַן קוזניע האָט זיך געהערט אין אַלע ווינקעלעך פֿון אונדזער גאַס.

— ווייסטו וואָס, — האָט אַ זאָג געטאָן בעלע, — מיר וועלן זיך שפּילן איצט אין "טאַטע־מאַמע".

— ווי אַזוי שפּילט מען אין דעם?

— זייער פּשוט: דו וועסט זײַן דער טאַטע און איך — די מאַמע.

— און די קינדער?...

בעלע האָט זיך הילכיק צעלאַכט. כ׳האָב דערפֿילט ווי כ׳הייב אָן רויטלען.

— אויב דו וועסט לאַכן, וועל איך זיך מיט דיר מער ניט שפּילן.

— קינדער וועלן מיר האָבן שפּעטער. מײַן מאַמע זאָגט, אַז קינדער קומען אָן שווער.

— פֿון וואַנען קומען זיי אָן?

— צי דען ווייסטו ניט?

כ׳האָב בפֿירוש יאָ געוווּסט, די מאַמע האָט עס מיר געזאָגט, אַז קינדער ברענגט מען פֿונעם האַבנהויז. זי האָט מיר אַפֿילו איין מאָל דאָס הויז געוויזן. אַזאַ שיינע שטוב מיט ווײַסע פֿענצטער און ווײַסע פֿירהענגלעך.

כ׳האָב עס אָבער געוואָלט הערן פֿון בעלען אַליין.

אומדערוואַרט האָט זי אויפֿגעהויבן איר גרין קליידעלע און זיך אַ טײַט געטאָן מיטן פֿינגער אין בויך:

— פֿון דאַנען...

— פֿונעם בויך? — האָב איך ניט באַלד פֿאַרשטאַנען.

— יאָ.

— פֿון וואַנען ווייסטו?

— מײַן שוועסטער מאַניע האָט עס מיר געזאָגט. זי ווייסט אַלץ.

מעגלעך, דאָס ערשטע מאָל אין לעבן האָב איך חרטה געהאַט, וואָס כ׳האָב נישט ניט קיין עלטערן ברודער, ניט קיין עלטערע שוועסטער.

— וואָס האָט דיר מאַניע נאָך געזאָגט? — האָב איך זיך שוין קוים אײַנגעהאַלטן.

אַ ווײַלע האָט בעלע געשוויגן. דערנאָך קורץ אַ זאָג געטאָן:

— דאָס איז אַ סוד. מאַניע האָט געזאָגט, אַז אויב כ׳וועל דעם סוד עמעצן צעפּלאַפּלען, וועט זי מיר אַרויסרײַסן אַלע האָר פֿונעם קאָפּ. אָבער דיר...

— דערציייל, בעלע, — האָב איך אָנגעהויבן צו בעטלען, — כ׳וועל קיינעם אין דער וועלט ניט זאָגן.

— אַפֿילו דײַן חבֿר שמוליקן?

— אַפֿילו אים!

— שווער זיך אויף דײַן מאַמעס טויט.

דאָס איז געווען די סאַמע שרעקלעכע שבֿועה צווישן די קינדער, נאָר דער נײַגער האָט גענומען די אויבערהאַנט.

— כ׳זאָל מײַן מאַמען מער ניט זען, אויב כ׳וועל דעם סוד עמעצן דערציילן, — האָב איך אויסגעשאָסן אין איין אָטעם.

ס׳איז געוואָרן שאַ שטיל. די סטרוזשקעס, וואָס האָבן זיך געוואַלגערט אויף דער ערד, האָבן זיך צעוויקלט מיט אַ שאָרך; פֿון דרויסן, אַלץ העכער און העכער, האָט זיך געהערט די קלינגערײַ פֿון דער קוזניע: ״קלינג־קלאַנג... קלינג־קלאַנג...״

בעלע האָט זיך אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקעלע אויף אַ קופּע סטרושקעס און ווײַטער גערעדט שוין פֿון דאָרטן:

— מאַניע האָט געזאָגט, אַז קינדער מאַכט מען אין בעט, דער טאַטע מיט דער מאַמען...

בעלע, שוין ניט בכּוח מער צו טראָגן אליין דאָס אַלץ דערהערטע פֿון איר שוועסטער, האָט זיך געאײַלט וואָס גיכער צעטיילן די סודותפֿולע לאַסט מיט מיר. איר פּנים האָב איך ניט געזען, ווײַל די שאַרפֿע זונשטראַלן, וואָס האָבן זיך דורכגעריסן דורך די שפּאַרונעס צווישן די ברעטער, האָבן מיך פֿאַרבלענדט די אויגן.

— ווּ ביסטו, בעלע, — האָב איך זי שטיל אַ רוף געטאָן, ווען זי איז אַנטשוויגן געוואָרן.

— כ׳בין דאָ... קום אַהער...

אויסשטרעקנדיק די הענט, האָב איך פֿאָרזיכטיק געמאַכט אַ שפּאַן אין איר זײַט און זיך באַלד אַראָפּגעלאָזט אויף די קני. מײַנע פֿינגער פֿון די הענט האָבן אָנגעטאַפּט אירע האָר.

— כ׳זע דיך ניט, בעלע. כ׳בין מסתּמא בלינד געוואָרן.

— ווי קאָנסטו מיך זען, אַז די אויגן זײַנען בײַ דיר פֿאַרמאַכט. זיץ אַזוי — איך וועל דיך האָדעווען מיט עפּעלעך...

קלינג־קלאַנג... קלינג־קלאַנג... — האָבן געקלאַפּט אין דער שטילקייט צוויי קינדערשע הערצער. דער זיס־זויערלעכער זאַפּט פֿון די פֿרײַקע עפּעלעך האָט זיך צעגאָסן אין מײַן מויל. כ׳האָב געפֿילט די צורירן פֿון אירע ליפּן אויף מײַנע אויגן־לעפּלעך. מיטן שפּיץ צינגל האָט זי אַ פֿיר געטאָן איבער מײַנע ווּיעס — אַזוי פֿלעגט די מאַמע אַ פֿיר טאָן מיט איר צונג, בעת אַ שטויבעלע האָט מיר געטראָפֿן אין אויג אַרײַן, — דערנאָך איבערן האַלדז. זי האָט מיר צעשפּיליעט דאָס העמדל, און די פֿײַכטע צורירן אירע האָב איך געפֿילט שוין אויף מײַן לײַב... — מיר וועלן האָבן אַ סך קינדער, — האָט בעלע געשעפּטשעט...

פּלוצעם האָט מען אָנגעהויבן קלאַפּן אין קאַסטן. דאָס טירל איבער אונדזערע קעפּ האָט זיך אויפֿגעדעקט און פֿון אויבן, ווי אין אַ טיפֿער קערניצע, האָט אַרײַנגעקוקט דאָס פֿאַרוואַקסענע פּנים פֿונעם פּאַסטעך מאָש וואַסילע.

— אָט ווּ דו באַהאַלטסט זיך אויס?! — האָט ער אַ רעווע געטאָן.

כ׳האָב ניט באַוויזן זיך צו רירן פֿון אָרט, ווי ער האָט מיך אַ כאַפּ געטאָן פֿאַר די האָר און, אַקוראַט כ׳וואָלט געווען אַ פֿאַרבלאָנדזשעט שעפּעלע פֿון זײַן טשערעדע, אַרויסגעשלעפּט מיך פֿונעם קאַסטן. בעלעס געשרייען האָבן זיך געהערט פֿון אונדזער קורצווײַליקער היים; כ׳האָב זיך געריסן פֿונעם פּאַסטעכס הענט, אָבער אומזיסט — ער האָט מיך געשלעפּט צום טויער און געשאָלטן אויף זײַן שפּראַך — בייז מיט שׂינאה...

כ׳בין געקומען צו זיך שוין פֿון יענער זײַט טויער, פֿאַרשפּאַרט און פֿאַרשלאָסן אויף דעם פֿאַרזשאַווערטן שלאָס. דאָס לעבן אַרום מיר האָט גערוישט, זיך געיאָגט און געאײַלט אַרײַנשרײַבן אין דעם שטיינערנעם לוח פֿון דער אייביקער שטאָט אירע חכמות און נאַרישקייטן.

כ׳בין געלאָפֿן זיך באַגעגענען מיט מײַן בעסטן חבֿר שמוליק פֿײַנמאַן, זיך באַגאָסן מיט שווייס איבער דער משוגענער היץ און געטראַכט: צי וועל איך אים דערקענען נאָך אַזוי פֿיל יאָר צעשיידונג, דעם אַמעריקאַנער ייִד, פֿון מײַן בעסאַראַבער קינדהייט.